

**Oldenburg'un Üçüncü Mekân Paradigması Bağlamında Kütüphane
Mekânının Sorgulanması**

*Examination of Library Spaces in the Context of the Third Place Paradigm
of Oldenburg*

Güler DEMİR

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için/ To cite this article:

Demir, G. (2017). Oldenburg'un üçüncü mekân paradigması bağlamında kütüphane mekânının sorgulanması. *Bilgi Dünyası*, 18(2), 195-223. doi: 10.15612/BD.2017.628

Makale türü / Paper type: Hakemli / Refereed

Doi: 10.15612/BD.2017.628

Geliş Tarihi / Received: 03.12.2017

Kabul Tarihi / Accepted: 28.12.2017

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 28.12.2017

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index>

Oldenburg'un Üçüncü Mekân Paradigması Bağlamında Kütüphane Mekânının Sorgulanması

Güler DEMİR*

Öz

Mekân ve mekâna ilişkin kavramlar, daha çok disiplinler arası bir çerçeveye sahip olduklarından geniş kapsamlı ve karmaşık anlamları ile çok kolay tanımlanamazlar. Belirli bir çevre ya da mekân içerisinde örneğin bir mimarın, bir planlamacı ya da tasarımcının gözlem ve algıları, bir coğrafyacı, bir antropolog, bir çevrebilim ya da toplum bilim uzmanının gözlem ve algılarından farklı olabilmektedir. Öte yandan mekânı kullanan birey(ler)in düşünce ve duyumsamaları ise bu algılara çok daha değişik açılar katabilir. Bununla beraber, yaşam kalitesinin en önemli / belirleyici etmenlerinden olan mekânların, optimal bir biçimde yapılandırılması pek çok disiplin alanının ilgilendiği bir konu olduğundan bu bağlamda tüm perspektifler titizlikle değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada, kamu alanlarına / mekânlarına "üçüncü mekân" kavramlaştırması ile değişik bir paradigma sunan kent sosyoloğu Ray Oldenburg'un, söz konusu paradigması çerçevesinde "kütüphane" mekânlarının sorgulanması amaçlanmıştır. Betimleme yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, geniş kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, "üçüncü mekân" özellikleri taşıyan bir kütüphanenin, değişen teknoloji dünyasının biçimlendirdiği bilgi toplumuna yönelik kütüphane ve kütüphane hizmetlerinin mekânsal boyutunun bulanıklaşması hatta ortadan kalkması kaygısına karşı güçlü bir alternatif olabileceği kanısı oluşmuştur.

Anahtar kelimeler: Ray Oldenburg, üçüncü mekân, kent sosyolojisi, kamusal alan, çevre, kütüphane hizmetleri, yaratıcı alan.

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, gulerdemir2009@gmail.com, gulerdemir@kastamonu.edu.tr

Examination of Library Spaces in the Context of the Third Place Paradigm of Oldenburg

Güler DEMİR**

Abstract

Space and related concepts are of interdisciplinary nature, and are not trivial to define due to their broad and complex meanings. The observations and perception by an architect, a planner, or a designer of a particular space will likely differ from those by a geographer, an anthropologist, an ecologist or a social science expert. Furthermore, thoughts and feelings of the individual(s) who use the space can add new aspects to this perception. If the common goal for all disciplines is to construct and/or develop optimized spaces, one of the most important / determining factors of quality of life, it is ideal to carefully evaluate all perspectives.

In this study, it is aimed to discuss library space in the context of city sociologist Ray Oldenburg's paradigm, conceptualized as "third space". Descriptive method with a comprehensive literature search is used in this study. In conclusion, a library with "third space" characteristics can be a strong alternative to the concern that the spatial dimension of the library or its services aimed at the information society shaped by the changing technology world would blur or even disappear.

Keywords: *Ray Oldenburg, third space, urban sociology, public space,, environment, library services, makerspace.*

** Asst. Prof., Kastamonu University, Department of Information and Records Management, gulerdemir2009@gmail.com, gulerdemir@kastamonu.edu.tr

Giriş

Üçüncü mekân kavramlaştırması ilk kez Amerikalı kent sosyoloğu Ray Oldenburg (1999) tarafından yayımlanan “The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Book Stores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community” başlıklı kitapta kullanılmıştır. Bu kavram, daha sonra pek çok alanda üzerinde tartışılan, farklı bakış açılarına konu olan bir model olarak yaygınlık kazanmıştır. Oldenburg’u bu kavramlaştırmaya iten etmenin, Amerika Birleşik Devletleri özelinde–ancak dünyaya genellenebilir bir gerçeklikle–gözlemlediği bir durum olduğu düşünülmektedir: ev ve çarpık kentleşme; tüketim toplumunun yaşam biçimi ile ortaya çıkan bireyin yalnızlığı; arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin eski niteliklerini yitirmesi ve soyutlanmış bir yaşam. İnternet ve ilişkili teknolojiler ise sundukları kolaylık ve yararların yanında bu olumsuz süreci pekiştirmişlerdir. Üstelik kent yaşamının stres dolu, rekabetçi iş ve okul ortamları ile ev yaşamının getirdiği günlük rutinler insanları daha da bezgin duruma getirmiştir. Oldenburg’un (1999) buna bir reçete gibi önerdiği “üçüncü mekân” paradigması, ev, iş ve okul yaşamının dışında farklı gereksinimlerin, rahatlamanın, arkadaşlık ve dostlukların, hobilerin gerçekleştirildiği, günlük yaşamın rutinlerinden soluk alınan, sade, rahat, salaş ortamlardır.

Bu çalışmada, betimsel yönetime dayalı olarak ayrıntılı bir literatür araştırması yapılmış, konuya ilişkin kavramsal yaklaşımlar çerçevesinde kütüphanelerin rolü irdelenmiştir. Kütüphanelerin, gerek genel olarak halk kütüphanesi gibi kamuya açık, gerekse hizmet verdikleri kitleleri sınırlı diğer türdeki kütüphaneler olmak üzere, çeşitli özelliklerinin Oldenburg tarafından önerilen mekânsal özellik ve işlevlere ağırlıklı olarak uyumlu olduğu kanısı, çalışmanın dayanağıdır. Bu öğeler, çalışmada ayrıntıları ile ele alınan “nötr / tarafsız olma”; “eşitlikçi ve kapsayıcı yapı”; “sohbet ortamı”; “kolayca ulaşılabilir ve herkese açık olma”; “resmi prosedür ve sıkı kurallardan bağımsızlık”; “tanıdıklarla rastlaşma, bir araya gelme olanağı”; “uzun süreli açık olma şansı”; “sade, gösterişsiz ama temiz ortamlar”; “yeterli oturma kapasitesi, içecek çeşitleri, park etme olanağı, vb.”; “düşük profil ile sınıfsal farklılığın arka plana itilmesi”; “neşeli, sohbet merkezli ortam”; “stresi azaltıp rahatlatan atmosfer” ve “evden farklı ama eve benzer sıcaklıkta, keyif verici” (Oldenburg, 1999) olma gibi özelliklerdir. Şüphesiz, sayılan tüm bu özelliklerin hepsinin bütün kütüphane türlerine uygunluğu ya da uygulanabileceği iddiasında bulunulmamaktadır. Ancak, kuralların esnetildiği (yeme-içme); sohbet ve yakın ilişkilere uygun (kitap tartışmaları, söyleşiler vb. yanında resmi olmayan konuşmalara da açıklık); eşitlikçi, demokratik ve rahatlama sağlayan mekânları geliştiren kütüphanelerin, entelektüel yapıyı da tamamlayan materyal ve hizmetleri ile bütünleşik olarak, önemli oranda birey ve toplumları geliştirip, destekleyeceğine inanılmaktadır. Özellikle, internet ve ilişkili teknolojilerin sanallaştırıcı etkisinin, bina bileşeni fazlaca arka plana iten etkisi de bu ortamların sunduğu olanaklarla azalmaya hatta kaybolmaya yüz tutabilecektir. Kütüphanenin beş geleneksel ve önemli bileşeni arasında bulunan “bina”nın bu bakış açısıyla işlevselleştirilmesine eklenen internet ve ilişkili araçların

sunduğu olanaklar, bu durumda, yadsınmış değildir. Tersine, üçüncü mekânın fiziksel ve işlevsel özelliklerini de dikkate alarak çağın olanaklarını değerlendirmeye dayanan bir bakış açısı, "kütüphane" kavramının yeniden düşünülüp, boyut değiştirmesine ve kendisini yenilemesine kapı aralamış olacaktır.

Mekân kavramı, Oldenburg tarafından önerilen kavramlaştırma çerçevesinde de dikkati çekeceği gibi çok boyutlu özelliktedir. Mekân, yalnızca somut varlığı ile ele alınırsa, insanın onu anlamlandıran etkinliği ve yine onun tarafından insanın kendisini konumlandığı yer, rol, kimlik, algı ve duygular göz ardı edilmiş olur. Oysa onun fiziksel ve epistemolojik boyutunu aşan ruhsal, sosyal ve kültürel boyutları, insan ve toplum yaşamının biçimlenmesinde önemli izler taşır. Bu nedenle, disiplinlerarası, fenomenal ve gerektiği oranda da işlevsel bir tutum ile insan-mekân ilişkilerini belirleyen temel çerçeveyi ortaya çıkarmak, kullanıcı-kütüphane ilişkisini de bu doğrultuda ele almak yararlı olabilir. Oldenburg'un üçüncü mekân paradigması çerçevesinde mekânın somut (fiziksel) varlığının kullanıcı için ne ifade ettiği; mekândan ne beklendiği ve hangi mekânsal özelliklerin kullanıcı için rahatlık, benimseme, kendileme, özgürlük gibi duyguları, aidiyet ve yer kimliğini oluşturacağı gibi ayrıntılar ayrı birer araştırma konusu olabilir. Burada Ray Oldenburg'ın "Üçüncü Mekân" paradigması çerçevesinde kütüphane olgusu kuramsal biçimde sorgulanmaktadır. Bu çalışmanın en önemli araştırma sorusu ise hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin mekânı çok fazla arka plana iten etkisi ile mekânların ortadan mı kalkacağı kaygısına karşılık bu paradigmanın bir çözüm olup olmayacağıdır.

Çalışma kapsamında önce ilişkili kavramlara yer verilmekte, daha çok disiplinler arası bir çaba ile mekân, çevre, ortam, mekân-insan ilişkileri irdelenerek, özel ve kamusal mekânların nitelikleri ve benzeri konular ele alınmaktadır. Daha sonra konuyu temellendirmesi için mekân kavramına ilişkin çeşitli yaklaşımlar tartışılarak, çalışmanın odak noktası olan Ray Oldenburg'ın "üçüncü mekân" paradigmasının tanımı yapılmakta; işlev ve özellikleri açıklanmaktadır. Bu paradigma, konuya ilişkin birkaç çeşitli örnek görüş ve uygulamalar ile beraber kütüphane kavram ve özellikleri bağlamında değerlendirilmektedir. Kapsam çerçevesinde varılan sonuç, daha önce de vurgulandığı gibi, internet, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi günümüzün olanaklarını da kullanarak, üçüncü mekân özellikleri ile kuşatılan bir kütüphanenin, kütüphane mekânsal boyutunun bulanıklaşması hatta ortadan kalkması kaygısına karşı güçlü bir alternatif olabileceği kanısındır.

Mekân ve İlişkili Kavramlar: Çeşitli Yaklaşımlar

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te (t.y.) mekân kavramı "bulunulan yer"; "ev, yurt"; mekânla ilişkili çevre kavramı ise "bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi"; "kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam"; "aynı konu ile ilgisi bulunan kimselerin tümü, muhit" olarak açıklanmaktadır. Çevre, Fransızca'da etrafında, sularında, yaklaşık,

etrafını sarmak, çevrelemek, kuşatmak, örtmek, kaplamak anlamlarındaki "environ", "environner" sözcüklerinden gelmektedir (Palmer, 1995, s. 13). Kahraman, (2014, s. 75) insanın, yerleşik yaşama geçişinden önce mekânla kısa süreli etkileşim içerisinde olduğunu, yerleşik yaşam ile beraber bu etkileşimin daha uzun süreli ve sıcak bir nitelik kazandığını ileri sürmektedir. Mekân-insan ilişkilerini özgürlük ve esneklik bağlamında ele alan Hertzberger'e (2010, s. 93) göre mekânları bölmelere ayırmak geleneksel bir anlayışa dayanır. Bu ofis çalışanlarını da ayırmak demektir. Hertzberger, kamusal alanlar da dahil mekân kullanımında birlikteliğin soyutlanma duygusunu engelleyeceği görüşündedir.

Conway ve Roenisch'in (2006, s. 55) açıklamalarına göre, binaların birçoğu birtakım duyguları ve/ya da görüşleri simgelemek üzere tasarlanmıştır. Benzer biçimde, Psarra (2009, s. 2) mimari yapı ve öğelerin öyküleri, mesajları olduğunu belirterek onların hem semantik anlamlarına hem de sosyal, kültürel mesajlarla sundukları katkıya dikkati çeker. Ayrıca, mimaride mekânların ve toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi de oluşturulmaktadır. Orta Çağ İngiltere'sinin konutlarına ilişkin tarihsel gelişimde toplumsal ilişkiler ile sınıfsal bağlamın yansımaları buna bir örnektir (Conway ve Roenisch, 2006, s. 59).

Lefebvre (2014, s. 21) mekân kavramının muğlaklığı ile basitleştirilmesinden yakını. Felsefe, kavramı küçümseyerek bir alt kategoride değerlendirmiştir. Diğer bilimlerde, mekânı bölmüş; coğrafi, sosyolojik, tarihsel bağlamla sınırlandırmış, yöntemsel postulat¹lara göre parçalamışlardır. Lefebvre'nin (2014, s. 122) "Gökdelenlerin, kamusal yapıların ve özellikle devlet binalarının gururlu dikeyliği, görselin içine fallik, daha doğrusu fallokratik bir kibir katar" biçimindeki söylemi, mekân-iktidar ve toplum arasındaki ilişkilendirmeyi açığa çıkarır. Benzer biçimde, Foucault'un (2006) "Hapishanenin Doğuşu" adlı yapıtındaki Panopticon, iktidar ve mekân ilişkisinin net bir örneğidir. Yapının öne çıkan özelliği, gözetlenen tarafından görülmeden gözetim altında tutmayı sağlayan düzenlemesidir. McHoul ve Grace (2002, s. 65), Panopticon'un yasal, idari, ekonomik, askeri tüm mekanizmalar ile toplumda farklı formlarla karşımıza çıktığı görüşündedir.

Göregenli (2010, ss. 124-125), insan mekân ilişkilerinde "kendileme" sürecine dikkati çeker. "...mekânlara sahip olamayız; fakat onlara kendimizden pek çok şey katabiliriz... kendiliğimizi, kimliğimizi onlarla tanımlarız". Göregenli'nin (2010, s. 125) aktarımına

1 Postulat teriminin sözcük anlamları Merriam – Webster Dictionary'de (2017), "talep", "iddia", "sav" biçiminde geçmektedir. Terimin açıklaması şu şekildedir: "(söz konusu) şeyin doğru, var veya gerçek olduğunu varsaymak ya da iddia etmek; ondan yola çıkmak"; "Bir postulat (postulate) ya da aksiyom (axiom) olarak varsaymak (mantık ve matematikte olduğu gibi)". Aynı terim, benzer biçimde, Oxford Dictionary'de (2017) de şöyle geçmektedir: "Gereçlendirme, tartışma, inanç ya da görüşlere konu olan herhangi bir şeyin var olduğunu, doğru ya da gerçek olduğunu ileri sürmek, varsaymaktır"; "Gereçlendirme, tartışma, inanç ya da görüşlere konu olup doğru ya da gerçek olduğu ileri sürülen, varsayılan şey". Örnek: "Babil'in Yunan astronomisine etkisi bağlamındaki postulat muhtemelen yanlıştır". Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'te (t.y.) ise postulat sözcüğü, "Ön doğru"; "İspatsız kabul edilen bir önerme" diye açıklanmaktadır. Türkçebilgi. Türkçe Genel Başvuru ve Bilgi Sitesi (2017) de aksiyom sözcüğüne "doğru olduğu herkes tarafından kabul edilen önerme" açıklamasını getirirken, "Postulat, doğruluğu mantiki olarak kabul edildiği halde, doğruluğu da yanlışlığı da ispatlanamayan önermedir" diye ileri sürmektedir.

göre, Proshansky (1978), Stokols ve Schumaker (1981) tarafından yapılan tanımlamalarla birlikte kendileme süreci aynı zamanda psikolojiye 'yer kimliği' (place identity) kavramını getirmektedir. Yer kimliği kavramı, "insanın doğal ve yapılandırılmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri, duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık bir örüntü" biçiminde açıklanır (Göregenli, 2010, s. 125; Proshansky, 1978, s. 150). Stokols ve Shumaker'a (1981) göre, kişi ile yer arasındaki ilişkide, en çok öne çıkan ve bağlılığı pekiştiren şey, yere ilişkin öğelerin duygusal, sembolik anlamlarıdır. Bu anlam(landırma) lar, kişisel olabileceği gibi ortak anıları da çağrıştırebilir (yer ya da ögenin ulusal bir temsili olması gibi).

Mekâna ilişkin yaklaşımlarda, Oldenburg gibi üçüncü mekân kavramlaştırmasını kullanan bir başka düşünür Mikunda'dır (2004). Ancak, Mikunda (2004), Oldenburg'tan farklı olarak, ticari anlayış ile estetik, stil ve gösterişe vurgu yapmaktadır. Mikunda (2004, s. 2) on dokuzuncu yüzyıla kadar giderek birincil alan olan evlerin majına ilişkin (adını vermediği) bir yazarın "bana nasıl yaşadığını göster, sana kim olduğumu söyleyeyim" (show me how you live and I will tell you who you are) söylemini anımsatır. Daha sonra hakimiyet kazanan bir değer olarak 'yaşam stili' (life style) ile beraber evlerin estetik görünüşü kişinin daha çok kendisini yansıtır olmuştur. 1960'larda Kuzey Amerika'da yayılan eğilimle, iş yerlerinin motivasyonu artıracak biçimde, bol ışıklı, ferah, cazip mekânlara dönüştürülmesi ise 'ikinci mekân'ları getirmiştir. Üçüncü mekânlar ise Mikunda'ya (2004, s.4) göre, 1980'li yılların pazarlama anlayışının kamusal alanlara yansımış bir uzantısıdır. Dükkân, restoran, müze, otel ve pek çok kamusal alan yüklediği işlevlerin yanında, insanların yaşam tarzlarını temsil alanı yapıp gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak yapıdadırlar. Burada, (Oldenburg'a ilişkin görüş, daha sonra ayrıntıları ile irdelenecektir), Oldenburg'un üçüncü mekân anlayışı için sadelik ve gösterişsizlik bir ilke iken, Mikunda'da görselliğin temsili ve gösterişin yansımaları söz konusudur. Oldenburg'un, tüketici toplum anlayışı ve teknolojinin yalnızlaştıran etkileri için alternatif gördüğü üçüncü mekân, Mikunda'da tersine, tüketici yaşam stilini ve kimliğini tamamlamaktadır.

Buraya kadar verilen bilgiler ışığında, mekânın çok boyutlu yapısı ile ele alınmasının ne kadar önemli olduğu kavranmaktadır. Mekân, yalnızca somut varlığı ile ele alınırsa, insanın onu anlamlandıran etkinliği ve yine onun tarafından insanın kendisini konumlandığı yer, rol, kimlik, algı ve duygular göz ardı edilmiş olur. Oysa, onun fiziksel ve epistemolojik boyutunu aşan ruhsal, sosyal ve kültürel boyutları, insan ve toplum yaşamının biçimlenmesinde önemli izler taşır.

Çok farklı perspektiflere konu olan mekân kavramı, çalışma bağlamında kamusal olarak nitelenen üçüncü mekân bağlamında ele alınacağından, mekânın ortaya çıkardığı "özel mekân" ile "kamusal mekân" ikiliğine ilişkin ayırımın da net biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Sanayileşme sonrası gelişmeler ve özellikle modern kapitalist

toplum ilişki ağları ile doğan ve evrensel bir kabul gören bu ikili yapı, çalışma ilerledikçe görüleceği gibi özel olan ile kamusal olanı birbirinden ayıran katı çizgiyi aşmaya; bu ikili yapıyı birbirine karşıt duruma getiren keskinliği yumuşatmaya çalışan postmodernist bir paradigma ile (üçüncü mekân) değişime uğramakta, yeni ufukları işaret etmektedir.

Özel ve Kamusal Mekânlar/Alanlar

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te (t.y.) özel sözcüğü "Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan, spesiyal"; "Benzerlerinden ayrılmasını sağlayan bir özelliği olan, spesiyal"; "Bir kişiyi ilgilendiren, hususi, zatî"; kamusal sözcüğü ise "Kamu ile ilgili" bir sıfata işaret ettiği biçiminde açıklanmaktadır. Aynı sözlükte, kamu sözcüğü ise "Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü"; "Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme"; "Hep, bütün" biçiminde geçmektedir. Madanipour'un (2003, s. 5-6) ifadeleri ile "özel ve kamusal biçimindeki bir ayırım, toplumda özel ve kamusal alan arasındaki ilişkinin fiziksel bir görünümüdür. Bu ayırım aynı zamanda, benlik ile diğeri; birey ile toplum arasındaki daha derin ilişki düzeylerinin yansımaları da vurgular". Schoeman (2004, s. 13), özel mekân denilince ilk akla gelen mahremiyet (privacy) kavramının tanımlaması için yasal bağlama başvuranın gerekliliğine işaret eder. Konuya ilişkin en önemli çıkarımı ise özerkliğin ancak sınırlı ölçülerde gerçekleşebilmesidir. Frondell ve Sarmiento (2015) tarafından Güney Afrika'daki bir klinikte hemşirelerin hastalarıyla etkileşimi konulu bir çalışma da bu görüşü desteklemektedir. Bu çalışmada, hasta doktor diyaloglarının mahremiyetinin konuşmanın geçtiği mekân koşullarına bağlı olduğu belirtilmektedir.

Dacheux (2012, ss. 14-15), kamusal alan kavramı ile "evsel (domestique) olmayan mekânlar bütünü, halkın toplandığı fiziksel yerler, politik tartışmaların gerçekleştirildiği medyatik alanlar, aleniyet ilkesine tabi olan demokratik talepler vs."ye işaret edildiğini, ancak kavramın her bir disiplin alanında yeri ve anlamının yer değiştirdiğini ileri sürer. Bir tarihçinin, bir mimarın, bir filozofun sözünü ettiği kamusal alan tam olarak aynı şeyi çağırılmamaktadır. Kamusal alan (public sphere) kavramını ilk irdeleyen Habermas (1991, s. 7), bu alanı burjuva toplumunun gelişim süreci ile ilişkilendirerek sorgular. Kendisine göre, özel alanlardan bağımsız bir ortam anlamında kamusal alan, Orta Çağın feodal toplumunda yer almamaktadır. Feodal yapının efendisinin statüsü, kamu ve özel kavramları çerçevesinde ele alınırsa tarafsızdır, sadece icra ettiği görevin temsili anlamında kamusaldır. Carr, Francis, Rivlin ve Stone (1992, ss.19-20) ise kamusal alan ve mekânlara ilişkin üç perspektifli bir yaklaşım getirir: Kamusal bir mekân, 1-gereksinimlere karşılık bulunan (responsive); 2- demokratik (democratic) ve 3- anlamlı (meaningful) olmalıdır. Gereksinimlere karşılık bulunan mekânlarda öncelikli sayılan gereksinimler, rahatlık, konfor, dinlenme, aktif/pasif katılım ve keşfetmedir. Günlük yaşam stresinden arındıran, fiziksel, zihinsel aktivitelere açık (egzersiz, bahçe, sohbet vb. olanağı), doğa ile bütünleşilen yerler örnek verilebilir. Demokratik mekânlar, o mekânları kullananların özgürlük ve haklarını koruduğu gibi geçici bir sahiplik iddiasına da izin verirler. Bu mekânlar, işyeri ya da evin baskılarından uzaklaştırmakta, aidiyetin yanında birliktelik,

paylaşım duygularını tattırmaktadırlar. Anlamli (meaningful) mekânlar ise birey ile mekân arasında güçlü bağlar sağlayabilen mekânlardır. Kişiyi mekâna bağlayan etmenler kişinin geçmişi ya da geleceğine; umutlarına ilişkin olabileceği gibi, belirli, değer verilen gruplarla da ilgili olabilir. Bunun dışında, kişi, bu mekâna kutsal anlamlar dahi yükleyebilmektedir (Carr ve diğerleri, 1992, ss.19-20).

Buraya kadar ortaya çıkan bulgulara dayanılarak, mekânın –özel ya da kamusal-fiziksel öğeleri ile çevremizi kuşatan bir boşluk ya da sınırlı bir alan olmakla kalmadığı; onunla etkileştiğimiz, onda izler bırakıp, ondan izler taşıdığımız anlaşılabilir.

Ray Oldenburg'in "Üçüncü Mekân" Paradigması: İşlev ve Özellikleri

Oldenburg (1999, s.1) büyük medeniyetlerin, kültürlerin, tıpkı büyük kentler gibi, ortak bir özelliğe sahip olduğunu; özgün ve resmi olmayan (informal) toplanma mekânlarının bu gelişmeye ve olgunlaşmaya yaşamsal düzeyde katkı sağladığına işaret etmektedir. Bu mekânlar, vatandaşların günlük yaşamlarında yer alan kent manzarasının bir parçası haline gelir ve kentin imgesine egemen olmaya başlarlar. Klasik Roma'nın zihinsel resmine hâkim olan meydanlar (forum) gibi Paris'in bol sayıda kaldırım kafeleri de bu imgelemeye konu olan mekânlardır. Londra'nın ruhunu barındıran kafeler; Floransa'nın kalabalık pizza restoranları; Viyana'da çevreyolu (Ringstrasse, Ring Road) ile kuşatılmış o "sonsuz" (eternal) kahvehaneler de bu mekânlar arasındadır. Yine, İrlandalı ailelerin eğlenceli hale getirdiği bakkal dükkânı, daha resmi Alman organizasyonlarının atası olan bira bahçeleri (bier garten) ve seremonileri yaşamlarını yansıtan Japonların çay evleri; bunların hepsi birey ile toplum arasında köprü kuran; arabuluculuğu sağlayan temel kurumları/mekânları temsil etmektedirler (Oldenburg, 1999, s. 1).

Daha önce de vurgulandığı gibi, Oldenburg (1999) tarafından ilk kez kullanılan "üçüncü mekân" kavramının yaptığı ilk çağrışım, bir öncelik sıralamasıdır. Ev/özel alanın kavramlaştırılmasına karşılık gelen birinci mekân öncelikli yere sahiptir. Bunun arkasından, ikinci mekân denilen, işyeri ya da okul gibi kamusal alanlar gelmektedir. Birinci ve ikinci mekânın dışında sayılan ancak bir anlamda da söz konusu bu mekânların özelliklerini de taşıyabilen üçüncü mekânlar, öncelik sıralamasında en arka sıradadırlar. Önceliği belirleyen ölçütler ise, bireyin kendisini rahat hissetmesi, özerkliğini, özel/mahrem alanını ve ilişkilerini koruyabilmesi, mülkiyet, samimiyet, sıcaklık, yakınlık, tercih ve eylemlerin (görece) özgürlüğü gibi ölçütlerdir. İlişki dereceleri ile geçirilen zaman süresi de belirleyicidir. Sayılan bu özellikler dikkate alındığında, ilişkili sıralama bir ölçüde tutarlılık kazanmaktadır. Bununla beraber, Oldenburg (1999) tarafından öne sürülen görüşler –özellikle "üçüncü mekân"ın kucaklayıcı, kapsayıcı, resmi olmayan nitelikleri- zihinlerde bu sıralamayı ters yüz eden bir paradoksu yaratabilmekte; karmaşık bir dokuyu ortaya koyabilmektedir. Şöyle ki; Oldenburg'un (1999, s. 23) üçüncü mekân olarak nitelendirdiği kamusal alanlar doğası gereği, sosyal sınıflar arasındaki hiyerarşiyi

ortadan kaldıran; eşitlikçi ve kapsayıcı yerlerdir. Toplumun tüm üyelerine açık olup üyelik için resmi işlem ve ölçütleri talep etmezler. Bireylere, kendilerine yakın buldukları kişiler arasından arkadaş seçme olanağı sunan bir yapıya sahiptirler. Resmi kurumlar, bireylere yönelik olanak ve koşulları daraltıp sınırlandırırken; bu mekânlar olasılıkları genişletme yönünde bir eğilim gösterirler. Üçüncü yerler, herkese açık olmaları ve toplumdaki mevcut sosyal statü ayrımı ile sınırlı olmayan nitelikleri ile öne çıkmaları nedeniyle bireylerin tercih ve zevklerine ilişkin kısıtlamalara karşı koyan özelliktedirler. Oldenburg (1999, s. 23) bireylerin yaşamında göz ardı edilen, dikkate alınmayan kişilik özellikleri ve tercihlerin, üçüncü yerlerde değer kazanabildiğini belirtir. Ayrıca, bu bireylerin, üçüncü mekânlarda tanıdıkları birtakım kişileri, dost oldukları kişilerin arasına yerleştirmeleri; belki de iş yaşamlarında, hatta ailelerinde beraber olmak durumunda kaldıkları ancak, kendilerine çok yakın hissedemedikleri kişilerin yerine koyabilmeleri de olasıdır (Oldenburg, 1999, s. 23). Böyle bir tablo, zihinlerde üçüncü sırada yer alan kavramın neredeyse birinci sırada yer alan; birincil olan “ev” ile yer değiştirip değiştiremeyeceği sorusunu uyandırmaktadır. Keza, üçüncü mekâna ilişkin Oldenburg (1999, s. 41) tarafından yapılan “evden uzaktaki evler” (homes away home) nitelmesi de bu sorgulamanın yerinde olduğunu düşündürmektedir.

Oldenburg (2010, s. 42) tarafından İngiltere’deki kafelerin tarihsel arka planına ilişkin yapılan açıklama üçüncü mekâna ilişkin eşitlikçi, demokratik yapının da arka planına işaret ettiğinden önemlidir: 1. Charles yönetimi döneminde ortaya çıkan ancak kısa süre sonra Cromwell yönetimi döneminde sona eren Levelers (Eşitlikçiler) adlı bir partinin amacı, insanlar arasındaki konum, kariyer ve sınıfsal farkları ortadan kaldırmak olmuştur. On yedinci yüzyılın ortalarına gelindiğinde bu terim (leveler), ünlü İngiliz kulüplerinin öncüleri olan kafeler için de kullanılmaktadır. Söz konusu bu kafeler, ülkede, eski feodal düzenin çürümesiyle varlık bulan, sınıfsal fark dışında kişiler arası yeni bir tür samimiyeti pekiştiren uğrak yerleridir.

Oldenburg (1999), “The Great Good Place...” başlıklı kitabında, Amerika’da sosyal ilişkileri gittikçe ortadan kaldıran bir kentleşme kültürünün yayılımından sıklıkla yakınmaktadır. Özellikle plansız, sağlıksız kentleşme ve radyo, tv, medyanın yaydığı, insanları daha da çok evlerinde izole bir yaşama ve tüketime iten kültürün bu söz konusu ve benzeri olumsuz etkileri için, “üçüncü mekân” argümanı bir tür, bu boşluğu doldurucu; onarıcı etki yaratabilecektir. Oldenburg (1999, s. 10), betimlediği bu ortamın ikliminde Amerikalıların, diğer bazı kültürlerde yer alabilen, yakın kamusal bir yaşam kültür ve araçlarından yoksun olduğunu belirtirken, dolayısıyla bu toplumun stresini azaltacak olanaklardan da yoksun kaldığına işaret etmektedir. Oldenburg (1999, s. 14), bir çözüm önerisi olarak sunduğu “üçüncü mekân” görüşünü, planlama sorunlarını çözmüş ve yakın komşuluk ilişkilerine zemin olmayı başarmış geçmişteki yerleşim örneklerine bakarak temellendirmektedir. Bu örneklerle ilgili olarak, stresten uzaklaşmaya ilişkin önerilen durum, üç farklı alanın deneyimlerinin arasında bir denge oluşturulmasıdır. Bunlardan biri, yerel (domestic); diğeri kazançlı ya da üretken (gainful

or productive) ve üçüncüsü de toplumsallaşmayı ve bundan hoşnut olmayı sağlayan kapsayıcı sosyallik alanlarıdır. İnsan deneyiminin söz konusu bu alanlarının her biri, kendisine uygun birliktelikler ve ilişkiler üzerine inşa edilmiştir; her birinin kendine özel fiziksel ve ayrı yeri vardır; her biri diğerleri ile arasında mesafe oluşturan kendi özerklik ölçütlerine sahiptir (Oldenburg, 1999, s. 14). Yazarın paradigmasına koşut biçimde, anlaşılabilirliği gibi, sözünü ettiği yerel (domestic) alan, kişinin yuvası/evidir. Kazanç elde ettiği ve/ya da üretken olduğu alan ise ikinci alan kategorisine yerleştiği, iş ya da okul ortamlarıdır. Üçüncü mekân ya da alan ise bireyin toplumsallaştığı ve bundan hoşnut olduğu ve/ya da kendisinden hoşnut kalınan yerdir.

Oldenburg'a (1999, s. 14) göre, kent panoramik görünümünün ortaya çıkarmayı başaramadığı şey, üçüncü deneyim alanının- üçüncü mekân- tıpkı ev ya da ofis kadar ayrı ve özel bir yer olduğu gerçeğidir. Oldenburg'un (1999, s. 22) önerdiği üçüncü mekânın en önemli özelliklerinden biri, kişilere nötr / tarafsız ve resmi olmayan bir alan sunmasıdır. Kendisine göre, kent ve mahallelerinin- gerçekte potansiyellerinde var olan ancak açığa çıkamayan- doyurucu, zengin ve çeşitli birliktelikler sunması için insanların bir araya gelebileceği nötr / tarafsız bir zemin oluşturması gerekir. Bireylerin istedikleri gibi girip çıkabilecekleri, kimsenin ev sahibi misyon ya da rolünü üstlenmeyeceği ve herkesin kendi evindeymiş gibi rahat, konforlu hissedebileceği yerler yapılandırılmalı/ geliştirilmelidir. Böyle ortamların, kişileri evinde olmadığı kadar eğlendirebileceği dahi söylenebilir. Yine, Oldenburg'a göre (1999, s. 26) bu nötr / tarafsız mekânın ve bu mekânın kapsayıcılığının en önemli özelliği "sohbet" e açıklığıdır. Canlı, parlıtlı, renkli, ilgi uyandıran ve etkileyici sohbetlerin yaygın olması bu üçüncü yerleri en çekici kılan nitelikler arasındadır. Üçüncü mekânlarda, iletişim önce yalnızca bir gülümseme, el sıkışma ve/ya da karşılıklı komplimanlar ile başlayıp, memnunluk verici, derin sohbetlere dönüşebilmektedir. Üçüncü mekân sohbetleri aynı zamanda sosyal sınıflar arasında eşleştiren/eşitlikçi bir ruhu da yansıtmaktadır. Oldenburg'un (1999, s. 29) aktarımı ile İngiliz işçi sınıfı kulübü yaşantısına ilişkin yaptığı bir araştırmada Brian Jackson, işçilerin bu ortak, bilindik ve rahat ortamlardaki konuşmalarında Shakespeare'e veya onun çalışmalarına ait teması olan; hitabet / anlatım gücü ile dolu konuşmalarına tanık olduğunu ve şaşırıldığını ifade etmiştir.

Üçüncü mekânların bir diğer çekici özelliği, kişilerin gündüz ya da akşam saatlerinde istedikleri zaman mutlaka tanıdıklarını görecekleri duygusu ile uğrayabilecekleri; erişilebilirlik (accessibility) ve barınma (accommodation) olanağı sunan yerler olmasıdır. Üzüntü, baskı, düş kırıklığı ya da yalnızlık duyulması durumunda, rahatlamaya ve arkadaşlığa zemin sunan bu ortamlar, bu yönü ile oldukça önemli güç kaynağıdır. Bu tür yerler insanlar arasında güçlü bağları geliştirebilmektedir. Söz konusu bu uğrak yerlerine gidişler, genellikle düzenlilik ve süreklilik kazanmaktadır. Her müdavimin (sürekli bu mekâna giden kişi) yanı sıra, mekâna ilk kez gelenler de (daha sonra müdavim olacaklar) mekânın canlılığını beslemektedirler (Oldenburg, 1999, ss. 33-34). Oldenburg (1999, s. 37) üçüncü mekânın bu olumlu özelliklerine karşın, gösterişsiz

ve sade olmasının bir eksiklik olarak algılanabileceğini de dile getirmektedir. Bu mekânlar, ilk bakışta etkileyici görünmemektedirler. Seçkin nitelikte değildirler ve belki birkaç istisna dışında reklamları yapılmamıştır. Görsellik ve modernlik anlamında beklentilere fazla karşılık vermemesi nedeni ile orta sınıf ve modern kesimin ilgisini kolayca çekememektedirler. Bununla birlikte, üçüncü mekânların söz konusu bu salaş, mütevazı ve sade görüntüsü, bu mekânların doğasını tamamlayan bir özelliktir. Aksi bir ortam, insanların utangaçlığına ya da yapaylığına yol açacak; ticari kaygının öne çıktığı “görünürlüğün” önem kazandığı bir mekân ise üçüncü mekân olmaktan çıkacaktır. Ayrıca, üçüncü yerlere özgü düşük görsel profil (low visual profile), bu mekân uğrak yerleri olan kişilerin zihinlerindeki düşük profil ile örtüşmektedir. Bu mekânlar, onların günlük yaşam rutinlerinin bir parçası olarak bu imaj ile uyumludurlar (Oldenburg, 1999, s. 37-38). Üçüncü mekânın, Oldenburg’a (1999, s. 41) göre, bir diğer önemli özelliği ise “evden uzaktaki evler” (homes away home) diye adlandırdığı özelliğidir. Şüphesiz, özel bir mekân olan ev ile kamusal bir mekân olan üçüncü mekân birbirinden farklıdır. Evler, heterojen nitelikte iken, üçüncü mekânlar ise (hepsi olmasa da) genellikle homojen/aynı cinsten kişileri ağırlarlar. Evlerde geniş bir eylem alanı varken üçüncü mekânlar daha az/daha sınırlı eyleme izin verir yapıdadırlar. Bununla beraber, üçüncü mekânları uğrak yeri olarak gören, arkadaşları ile bu mekânlarda toplanan kişiler için, bu mekânların, “evinde” olmanın verdiği rahatlığın da ötesinde duyguları veren ruhsal bir alt yapısı olduğundan söz edilebilir. Evlerden radikal bir ölçüde ayrılan farklarına karşın, bu mekânlar, hissettirdikleri –özgürlük, kendini ifade etme, neşe, esprili ortamlar vb.- ruhsal rahatlık ve destek ile (Oldenburg, 1999, s. 41-42) anıldığı gibi, “evden uzakta evler”dir.

Buraya kadar verilen bilgilere dayanarak, üçüncü mekânların işlev ve özelliklerini maddeler halinde aşağıdaki gibi özetlemek olasıdır:

- Bu mekânlar, kamusaldırlar. Bununla beraber resmi olmayan alanlardır. Kulüpler, kafeler, restoranlar, barlar, tavernalar, berberler ve kütüphaneler gibi pek çok örnek verilebilir.
- Zamanla buldukları yerin – örneğin kentlerin- bir parçası ve imgesini bütünleyen sembolik öğeler durumuna gelirler.
- Buldukları yerin- kent vb.- tarihi, dokusu ve kültüründen izler taşırlar (Londra’nın ruhunu barındıran kafeler; Floransa’nın yoğun pizza restoranları gibi).
- Birinci (ev) ve ikinci mekânın (iş ya da okul) dışında ama bir yandan da bu mekânların –en çok da evin- özelliklerini de taşıyabilen yerlerdir.
- Bu kamusal alanlar doğaları gereği, eşitlikçi (leveler) ve kapsayıcı yerlerdir. Sosyal sınıf, statü farkı bu mekânlarda diğer mekânlardaki kadar önem taşımaz.

- Bireylere, kendilerine yakın buldukları kişiler arasından arkadaş seçme olanağı sunarlar.
- Resmi mekânların kısıtlayıcı ve kuralcı yapısından bağımsızdırlar.
- Resmi ortamlar, olanak ve tercihleri daraltarak sınırlandırırken, bu ortamlar tersine bunları genişletmektedir.
- Genel halk tarafından erişilebilir olup, resmi kayıt, prosedür, üyelik gibi zorunlulukları yoktur.
- Erişilebilirlik (accessibility) ve barınma (accommodation) olanağı sunan yerlerdir.
- Diğer mekânlarda bireylerin dikkate alınmayan kişilik özellikleri ve tercihleri, bu mekânlarda temsil alanı bulur.
- Bireylerin, üçüncü mekânlarda tanıdıkları kişileri, yakın oldukları dost oldukları kişilerin arasına öncelikli yerleştirmeleri; hatta iş ya da özel yaşamlarında yakalamadıkları dostluk ve iletişim ortamlarını yakalamaları olasıdır.
- Sanayileşme ve kentleşme ile beraber azalan ve geçmişin özlem duyulan komşuluk, arkadaşlık ilişkilerinin eksikliğini giderirler.
- Tıpkı ev ya da ofis kadar ayrı ve özel bir yer oldukları bilinmelidir.
- Kişilere nötr/tarafsız ve resmi olmayan bir alan sunarlar; hem bu özellikleri hem de herkese, her türlü söyleme açık olmaları nedeni ile demokratiktirler.
- Bireylerin istediği gibi girip çıkabileceği, kimsenin ev sahibi misyon ya da rolünü üstlenmeyeceği yerlerdir.
- Herkesin kendi evindeymiş gibi konforlu hissetmesini sağlamaları beklenir.
- Kapsayıcı özellikte, iletişime ve sohbete açıktırlar.
- Kişilerin tanıdıklarını görecekları duygusu ile hoşnut biçimde gündüz ya da akşam saatlerinde istedikleri zaman gidebilecekleri uğrak yerleridir.
- Önemli bir güç kaynağıdırlar çünkü üzüntü, baskı, düş kırıklığı ya da yalnızlık duyulması durumunda, rahatlamaya ve arkadaşlığa zemin sunan ortamlardır.
- Bu uğrak yerlerine gidişler, genellikle düzenlilik ve/ya da süreklilik kazanmaktadır.
- Gösterişsiz, sade, salaş yerler olduklarından etkileyici görünmemektedirler ancak bu özellikleri ile ortalama herkesin rahat hissetmesini sağlarlar.

- “Evden uzaktaki evler” (homes away home) özelliğini taşırlar; özel bir mekân olan evden radikal biçimde ayrılışlar da hissettirdikleri özgürlük, kendini ifade etme, keyif, rahatlama, espriye açıklık ile ruhsal rahatlık ve destek sağlarlar.

Yukarıda anıldığı gibi üçüncü mekâna ilişkin nitelikleri taşıyan alanların arasında kütüphanelere de yer verilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında, türü ne olursa olsun, kütüphanelerin üçüncü mekân özelliklerine ne ölçüde sahip olduğu ve/ya da üçüncü mekân özelliklerine bağlı biçimde nasıl geliştirilebileceği konusu irdelenmekte; çeşitli örnekler sunulmaktadır.

Üçüncü Mekân Olarak Kütüphane

Kütüphaneler, içinde buldukları toplumların, tarihsel, entelektüel, kültürel, toplumsal, estetik ve pek çok açıdan, anlayışlarını yansıtan; toplumların hem belleği hem de birçok anlamda vitrini olan kuruluşlardır. Böylece, ait oldukları toplumların kimliklerini temsil ederken; bilimsel, ekonomik, kültürel ve sosyal yaşama –büyük olasılıkla kısa vadede hemen kendini gösteremeyen- destekleri doğrultusunda hizmet kaliteleri de değerlendirilip ölçülebilen organizasyonlardır. Metaforik bir söylemle ifade edilirse, tıpkı birer canlı organizma gibi, varlıklarının en küçük bir dokusu olumsuz etkenlerden hasar gördüğü zaman, geriye kalan parçaları da etki altında kalmaktadır. Bu da söz konusu organizasyonlara sürekli bir bakım ve özen gösterilmesini gerektirir.

Kütüphaneler, canlı ve dinamik yapıdadırlar; açık bir sistem içinde etkileştikleri iç ve dış dinamikler onları besleyebildiği gibi zarar da verebilmektedir. İnternet ve ilişkili teknolojilerin etkilerinin denetimsiz biçimde yansması da buna bir örnektir. Şüphesiz, sancılı süreçlerle beraber devrim niteliğinde kazanımları getiren matbaa gibi, zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldıran, kolaylık ve hız kazandıran, dünyayı küçülten bu değişim/dönüşüm çeşitli kazanımların yanında birtakım olumsuzlukları da getirmiştir. Bu olumsuzluklardan en önemlisi insani ve sosyal olanın dahi sanallaşmasıdır. Kütüphaneler gittikçe sanallaşarak bu akıştan etkilenirken; bireyselleşmenin benmerkezci boyutta bir yalnızlaşmayı getirmesi ve bunun bir tür teknolojik sarhoşluğa dönüşmesinin bedeli sosyal ilişkilerin giderek yok olmasıdır. Şüphesiz, bu söylem, anılan teknolojilerin ve gelişimin sunduğu yararlılıkların yadsınması gibi anlaşılmalıdır. Ancak, bu yararlılıkların, sanallaşma ile varlığın naifliği arasındaki dengeyi bozmayacağı bir köprü işlevi görecektir ve uygulamalara gereksinim bulunmaktadır. Bu çalışmada, işlevleri tartışılan “üçüncü mekân”lar, tam da bu noktada bu görevi üstlenebilecek ortam ve araçlardır.

Kütüphanelerin tarihsel arka planında kolayca izlenebilen, kitap ve benzeri materyal odaklı; neredeyse meta’yı korurken insanı arka plana iten yaklaşım; dünya genelinde izlenen özgürlük ve demokrasi hareketleri ile bireye atfedilen haklar bağlamında değişmiş; kullanıcı odaklı anlayış, bireyi öne çıkarmıştır. Bireyin, etkin ve aktif biçimde ortaya çıkışı, Ormseth (2010, s. 40), tarafından işaret edildiği gibi bilgi, hizmet ve

ürünlerin, kamuoyuna tek yönlü iletim ile ulaştığı; vatandaşı pasifize eden Web 1.0 ortamı ile bir ölçüde gerilemiş; kullanıcı görüş ve katılımı pasif konuma indirgenmiştir. Web 2.0 ise bu atmosferde imdada yetişmiş; etkileşimli teknoloji alt yapısı ve olanakları ile yine Ormseth'in (2010, s. 40) belirttiği gibi özellikle sosyal medya, kullanıcının üretkenliği ve katılımına destek sağlamıştır. Bu durum, kütüphane kullanıcıları için de benzer biçimde etkili olmuştur. Ancak, Web 2.0 ortamının da tetiklediği bu etkileşimli yapının, bir sarkaç gibi sanallaşmaya doğru eğiliminin hızlanması, yukarıda sayılan olumsuzlukları beraberinde getirdiği gibi kütüphanelerin başta fiziksel olmak üzere varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla kütüphaneler bir yandan teknolojinin yenilikleri ile donanımlanırken, bir yandan da alternatif bilgi ortam ve kaynaklarının sunduklarına artı değer olarak koyabileceklerini hesaplama süreçlerinin zorluğunu yaşamış/yaşamaktadırlar.

Öte yandan, anılan süreçlerde kütüphanelerde geleneksel ve çağdaş yapı arasında katalizör işlevi gören birtakım gelişmelerin önemine ilişkin farkındalığın oluştuğu; betimlenen sorunlar için çözüm olarak değerlendirilebilecek üçüncü mekân paradigmasının uygulanmasına olanak sağlayacak bir potansiyelin tetiklendiği de düşünülebilir. Bir diğer deyişle, kütüphaneleri, üçüncü mekânın önerdiği nitelikleri karşılayacak yapılanmaya hazırlayan doğal koşullar, tarihsel arka planda oluşmaya başlamış gibi görünmektedir. Hines ve Crowe'nin (2017, s. xiii) izlenimleri de bu durumu pekiştirmektedir. Söz konusu bu izlenimlere göre, örneğin, 1990'lı yıllarda çevrimiçi kaynakların ve işlemlerin etkin olması, pek çok kişiye artık kütüphanelere gereksinim kalmayacağını düşündürmüştür. Oysa, kütüphaneler değişen koşul ve gereksinimler doğrultusunda yeniden biçimlenerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu dönüşümün kütüphanelerin işlevlerini önemli düzeyde farklılaştırdığı doğrudur ancak bu aynı zamanda oldukça önemli bir başka gelişime de etken olmuş; kütüphane hizmetlerinde odaklanılan hedeflerin de farklılaşmasına yol açmıştır. Daha önce genellikle kütüphane materyallerinin depolanması ve bina tasarımının da bu yapı çerçevesinde biçimlenmesi söz konusu iken, kütüphaneler hem işlevsel hem de mekânsal olarak geleneksel yapısından çıkarak çok amaçlı ve daha geniş kapsamlı bir oluşum ile biçimlenmişlerdir. Örneğin, üniversite kütüphanelerinde, kütüphane mekânlarının geleneksel çalışmalar dışında teknoloji tabanlı - 3b nesnelere (3d objects) gibi- kullanımı; veri görüntüleme laboratuvarları (data visualisation laboratories) ya da coğrafi bilgi sistemi (GIS: Geographic Information Systems) gibi olanaklar ile üniversitede gerçekleştirilen etkinliklere ortam sunmaları söz konusu olmuştur. Kütüphanelerin öğrenme, iş birliği yapma, sosyalleşme ve yaratıcılık için kullanılan çok amaçlı yerler olması (Hines ve Crowe, 2017, s. xiii) kütüphanelerin yeni bir kimlik kazanmasını pekiştiren gelişmelerdir.

Sosyalleşme bağlamında önemli bir olgu olan iletişimi öne çıkardığı çalışmada Yılmaz da (2003, s. 26) kütüphanenin toplumsal bir süreç, bir anlamda toplumsal bir "ağ" olan iletişim olgusu içinde değerlendirilmesinin kuramsal açıdan oldukça tutarlı olduğunu belirtmektedir. Kendisine göre, "toplumsal iletişimin, özellikle

toplumsallaştırma, kültürel aktarım, eğitim ve eğlence işlevlerinin gerçekleşmesinde kütüphane kurumu önemli rol" oynamaktadır (Yılmaz, 2003, s. 27). 21. yüzyıl itibariyle halk, okul ve üniversite kütüphanelerinin mekânlarını farklı işlevlerle kullanmaya başladığı gözlenmektedir. Özellikle bazı alanların yaratıcı çalışmalar için tasarlanarak; amaçlanan duruma uygun biçimde araç, gereç, ekipman, yazılım ve/veya donanım ile biçimlendirilmesi yaygınlaşmaktadır. Bazı kütüphaneler, görsel-ışitsel materyallere ağırlık vererek medya yaratıcılığını teşvik etmeyi amaçlamakta, görsel ya da işitsel çalışmalar üretmek veya bu çalışmalara ilişkin düzenlemeler yapmak isteyen kullanıcıları için yazılım ve donanım sağlamakta; bazıları ise film baskısı, çömlek yapımı, matkap tezgahları, dikiş makineleri gibi araç gereçlerden, 3d yazıcı, masaüstü cnc makineleri, programlanabilir mikro denetleyiciler gibi teknolojilere kadar pek çok aygıtın kullanımına olanak sağlayan "yaratıcı alanlar" (makerspace) ya da "FabLab" (Fabrication Laboratory) denilen üretim laboratuvarları gibi mekânlar sunmaktadır. Kütüphanelerin bazıları dijital çalışma ve uygulamalara ağırlık veren bazıları da geleneksel ve dijital çalışmaların harmanlandığı atmosferler geliştirmektedirler (Hines ve Crowe, 2017, s. 2).

Kütüphanelerin bu özel mekânlarının bireylere çeşitli bilgi ve becerileri kazandırmasının yanında, diğerleri ile kuracakları iletişim ağı içinde psiko-sosyal anlamda tatmin ve motivasyonlarını arttıran bir olguyu da tetikleme; sosyalleşmeye katkı sağlama dikkate alınması gereken önemli bir özelliktir. Söz konusu bu sosyal ağ içinde kütüphanenin resmi olmayan öğrenme süreçlerine etki eden dinamikleri, kütüphanenin kazandığı/kazanacağı yeni kimlik özelliklerinden bir diğerine işaret etmektedir. "Resmi olmayan öğrenme" (informal learning) terimi, yetişkin eğitiminde giderek çok daha fazla rasyonel gerekçelerle kullanılan bir öğrenme biçimidir. Öğrenenler için daha fazla esneklik veya özgürlük sağlayan yapısı ile resmi eğitim veya öğrenimden ayrılmakta; öte yandan bireyin diğerlerinden öğrenmesi sürecinin sosyalleşmeyi de getirmesi, bu öğrenme biçimine farklı bir boyut kazandırmaktadır. (Eraut, 2004, s. 247). Bu süreçte Eraut'un (2004, s. 247) ima ettiği önemli bir paradoksal nokta da şudur: sosyalleşmenin; sosyal yaşamın hızına koşut biçimde bireyin özgüllüğünün özgür ifadesi ve gelişimine de zemin oluşturan bir kendiliğindenlik doğmaktadır. Etkinliklerin ve etkileşimlerin yaşandığı bu tür alanlarda resmi eğitim öğretim biçimlerinden çok daha aleni biçimde ve daha fazla seçenek sunan bir doğal yapıdan söz edilebilmektedir. En önemlisi de kendi kendine öğrenmeye izin veren bu yapının bireysel deneyimlerle gerçekleşen öğrenmenin tamamlayıcı bir işlevi olmasıdır Tarihsel başlangıcında, önemli kitapları ve el yazmalarını koruma/saklama işlevleri ile öne çıkan kütüphaneler günümüzün değişen anlayışı ile beraber artık birey ve grupların çeşitli eğitim, bilgi ve becerilerini geliştirmenin/desteklemenin yanında eğlenceye de yer veren "deneyim" yerleri durumuna gelmiştir. Değişen işlev ve amaçları ile kütüphanelerin statik değil dinamik bir yapıya sahip olduğunun anlaşılması, fiziksel anlamda da iyi bir yönetim ve planlama ile düzenlenmeleri üzerinde durulmasına etken olmuştur (Cohen, Cohen ve Cohen, 2005, ss. 25-26). Aberdeen Üniversitesi kütüphane yöneticisi Bruxvoort (2016, s. 13), Oldenburg'un öne sürdüğü sağlıklı her bireyin üç mekâna gereksinim duyduğu

biçimindeki görüşüne atıf yaparak, bildiği gibi, bu mekânların ev, iş ve henüz tam olarak tanımlanmamış üçüncü mekânlar olduğunu ifade etmektedir. Evler, güvenli ve rahat; iş yerleri ise tutarlı ve tatmin edici olması gereken yerlerdir. Üçüncü mekânlar ise resmi olmayan yaşam biçimini yansıtan, ilk iki mekân dışında duyulan gereksinimlere karşılık bulunması beklenen yerlerdir. Bruxvoort (2016, s. 13), ev koşulları ne kadar konforlu ve yapılan iş de ne kadar tatmin edici olursa olsun, bu alanlar dışında rahatlama, stres atma gereksinimi duyulduğunu ileri sürerek buna çeşitli örnekler vermektedir. Verilen örnekler bakıldığında, kimileri için bu alan örneğin bir jimnastik salonu, kimileri için de bir mücevher/takı yapılan sınıflar/kurslardır. Bruxvoort (2016, s. 13) görev yaptığı üniversitede öğrencilerin genellikle ev arkadaşları ile beraber üniversitenin sağladığı özel dairelerinde ikamet ettiğini; öğrenim gördükleri bölüm tarafından da kendilerine iş sağlandığını belirtmektedir. Ev ortamlarının, muhtemelen rahat olsa dahi arkadaşlar ile alan paylaşımı nedeni ile okul ve iş ortamlarının ise not kaygısı ve rekabet nedeni ile doğal biçimde stres yaratabildiği görüşündedir. Bu durumda, öğrencilerin stresten uzak ve gereksinimlerini karşılayacak üçüncü bir mekâna gereksinimleri bulunmaktadır. Bruxvoort, üniversite kütüphanesinin bu anlamda tek seçenek olmamakla beraber, önemli bir tercih olabileceği görüşündedir.

Bruxvoort'un (2016, s. 13) üçüncü mekânın karakteristik özellikleri bağlamında kütüphaneyi ele alarak yaptığı karşılaştırmalar dikkate değerdir. Yaptığı çıkarımlar aşağıdaki gibidir:

"Üçüncü bir alanı tanımlamak için kullanılan özellikler, kütüphane ortamı ile iyi bir biçimde uyumaktadır: Üçüncü bir mekân, eşitliğe zemin sağlar; uzun saatler sunar; stres düzeyi düşüktür; etkileşimlidir ve serbest yapıdadır. En önemli özelliği eşitlikçi hareket sahası olmasıdır. Bir grubun diğerine göre öncelikli olduğu bir yer değildir. Üçüncü mekânınızda ne işveren ne de çalışan; ne ebeveyn ne de çocuk değilsinizdir; bu alan önyargısız biçimde herkese açıktır. Bu özellikler tam da bir kütüphanenin özelliklerini tanımlamaktadır. Farklı kullanıcıların gereksinimlerini karşılamak için farklı hizmetler sunabiliriz, ancak kütüphanemiz, hiç tereddütsüz üniversitenin tüm üyelerine hatta bazen yerel topluluklarımıza dahi açıktır".

Bruxvoort'in (2016, s. 13) günümüzdeki üniversite kütüphanelerinin çoğunluğunun -özellikle sınav dönemleri gibi özel dönemlerde daha da uzun saatler olmak üzere- geniş saat aralıklarında açık olduğunu, bunun da üçüncü mekânın geniş zaman sunma özelliği ile örtüştüğünü belirtmektedir. Yarım zamanlı çalışan öğrencilerin iş saatleri dışında, örneğin akşamları, kütüphanenin açık olmasına gereksinim duymaları konusunda artık bir farkındalık oluşmuştur. Ayrıca, öğrencilerin yeterince stres yüklü olduğu düşünüldüğünden, onlarla etkileşim ve hizmet süreçlerinde olası en az düzeyde kurallı ve rahat bir ortam sağlanması esas olmalıdır. Bruxvoort'a (2016, s. 14) göre, öğrenciler arasındaki etkileşim büyük oranda değişikliklere uğramıştır; günümüz üniversite kütüphanelerinde artık en çok kullanılan odalar, öğrencilerin bireysel ya da

arkadaş grupları ile çalıştığı veya bir grup projesi için ortak çalışma yaptığı alanlardır. Bu özellik de üçüncü mekânın serbest yapısını ve stresi azaltan ruhunu çağrıştırmaktadır.

Aberdeen Üniversitesi'ndeki politika ve prosedürlerinde hem alınan kararlar hem de mekânın kullanımına ilişkin "üçüncü mekân" örneğini uygulamaya çalıştıklarını belirten Bruxvoort, (2016, s. 14), örneğin kütüphanelerde hemen her yerde öğrencilerin yeme ve içmelerine izin verildiğini söylemektedir. Bu anlamda tek istisna, hala sıcak yemeklere izin verilmemesi ve özel koleksiyonların kullanımının bu politikadan muaf olmasıdır. Ayrıca, kütüphaneler gece yarısına dek hizmet vermekte, sınav zamanlarında ise 7/24 açık bulunmaktadır. Kütüphanelerin akademik amaçlar dışında kullanımı ile de kurallar esnetilmiş ve üçüncü mekânın "serbest yapı" özelliğine uyum sağlanmıştır. Tüm bunlar, öğrencilerin bu ortamları "kendi yerleri" olarak hissetmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, tüm bu değişiklikler, dijital dünyada kütüphanenin fiziksel varlığına ilişkin önemini ortaya çıkarmakta olduğu gibi, bir tutum ve kültür değişikliğine de işaret etmektedir (Bruxvoort, 2016, s. 14).

Kütüphanelerin son yüzyılda açık raf sistemi ya da kullanıcıların kendi kendilerine işlem yaptıkları (self service) hizmetler gibi pek çok gelişime sahne olduğunu; şimdi de buluşma yerlerine (meeting places) dönüştüğünü ifade eden Nyhus (2016, s. 12) aslında bir "kütüphanede çalışmak, değişimin süreklilik gösteren süreçlerinin bir parçası olmak anlamına gelir" demektedir. 2013 yılında Drammen Kent Konseyi, Drammen Kütüphanesi'nin çok yönlü gelişimini sağlayacak bir plan çerçevesinde, Kütüphanenin bölgesel bir literatür evi; tartışmalara ve öğrenmeye açık bir alan ve buluşma yeri olması gerektiğine karar vermiştir. 2014 yılında, bu plana koşut gerçekleştirilen anket araştırması, Drammen halkının kütüphaneyi buluşma yeri olarak kullanmak istediğini, Kütüphane'de aynı zamanda bir kafe olmasını talep ettiklerini göstermiştir. 2015 yılında, bu plan onaylanarak hayata geçirilmiştir. Plana bağlı olarak, tesislerin bazı bölümlerinde kütüphanenin personeli ile hizmet verdiği saatler dışında, personel bulunmadan açık tutulduğu "ekstra açık" (extra-open) kütüphane hizmetleri programlanmıştır (Nyhus, 2016, ss. 12-13). Nyhus, (2016, s. 13) söz konusu Kütüphane'nin üçüncü mekâna evrilmesine ilişkin çeşitli değişiklikleri açıklamaktadır. Bunlardan biri, daha önce kitap ve medya araçları ile dolu ancak az kullanılan bir mekânın, bir yaratıcı alana (makerspace) dönüştürülmesidir ki böylece bu alandaki kitap ve medya araçlarının müzik ve 3D tasarımına ayrılan bu yaratım alanı ile kombine biçimde aktif kullanımı da sağlanmıştır. Üçüncü mekân, kişinin kendisini evinde gibi hissettiği ama ev ve işyeri dışında bir alandır. Kütüphane bu tür bir yer sayılabilir: zaman geçirilecek ve buluşulacak güvenli bir yer. Bu işlevi yerine getirmek için, kütüphane, alan kullanımını, alışkanlıklarını ve kullanıcıları ağırlama yollarını değiştirmelidir. Örneğin, kütüphanedeki fiziksel değişiklikler önemlidir ancak kütüphanenin çalışma biçimindeki değişiklikler daha da etkinlik sağlayabilir. Nyhus (2016, s. 14) tarafından ileri sürülen Drammen Kütüphanesi'ni üçüncü mekâna daha fazla dönüştürecek planlarının arasında zemin katta, çeşitli toplantılara ev sahipliği edecek bir kütüphane ve literatürün yeni bir biçimde sunumu yer almaktadır. Örneğin

okumak istediği materyali alan kullanıcı bunu kütüphanenin kafesinde de okuyabilecek ya da okuduğu, ilgilendiği konuya ilişkin bir konferansı izleyebilecektir. Planlar arasında yer alan "The Topic of the Day" (Günün Konusu) diye adlandırdıkları söz konusu konsept, ayrıca, fiziksel ve dijital ortamlarda da sergilenecektir. Nyhus (2016, s. 14) geleneksel kütüphanenin tüm kütüphane koleksiyonlarının sistematik biçimde sergilenmesi kaygısının tersine üçüncü mekân anlayışının aktif ve farklı (sergileme) yöntemlerine dikkati çekmektedir: örneğin, son iki yılda yayınlanmış roman ve hikâyelerin (fiction) ilişkili olan bunun dışındaki (non-fiction) koleksiyonla beraber sergilenmesinin yeni ve şaşırtıcı perspektifleri üretmesi gibi. Nyhus'un açıkladığı projenin dikkati çeken bir diğer yanı da kütüphanecinin sürekli kullanıcının çevresinde olması biçimindeki geleneksel anlayışın dışında yepyeni bir durumu ortaya koymaktadır: kullanıcının kendi tercih ve gereksinimlerini kendi kendisine belirleyip (self-service) kendi başına hizmetlerden yararlandığı bir ortam. Bu, özellikle kütüphanenin personel olmadan açık olduğu saatler (unstaffed opening hours) için ideal bir durumdur. Şüphesiz, kütüphaneciler de kendilerine gereksinim duyulduğu anlarda fiziksel ve/ya da dijital ortamda ulaşılabilir olacaklardır. Kuno'un (2011, s. 111) aktarımı ile Oldenburg'a göre üçüncü mekânları düzenli kullananlar yenilik, değişiklik, farklı perspektifler edinme, spiritüel güç ve dostluklar gibi eşsiz yararlar elde etmektedirler. Bu mekânlar, çeşitli toplulukların bir araya gelmesi ile bireyi besleyen zengin iletişim ortamlarını yaratmakta, esprili, sıcak sohbetlere zemin olmakta, kardeşlik, beraberlik bağlarını geliştirmekte, gündelik yaşamın rutinlerinden uzak bir atmosfer ile rahatlamayı sağlamaktadır. Bu yararların dışında bir diğer kazanım ise "sosyal sermaye"dir. Yine Kuno'un (2011, s. 112) aktarımı ile Putnam'a göre sosyal sermaye, bireyler arasındaki bağlantıları, yani sosyal paylaşım ağlarını ve onlardan doğan karşılıklılık ve güvenilirlik normlarını ifade etmektedir. Putnam, iki tür sosyal sermayenin varlığına vurgu yapmaktadır. Bunlar: köprü kuran (kapsayıcı) ve bağlayıcı (seçkin) nitelikteki sosyal sermayedir. İlki, dışa dönük yapıda olup; heterojen, birbirinden bölünmüş sosyal çeşitli toplulukları bir araya getirme, kapsama eğilimindedir. İkincisi içe dönük yapıda olup; seçkin kimlikleri ve homojen grupları güçlendirmeye eğilim gösterir. Bu bilgilerden yola çıkarak, Putnam (Kuno, 2011, s. 112-113), toplumsal sermaye birikimi olmaksızın, kamu kurumları, ekonomi ve demokrasinin hiçbir zaman iyi işleyemeyeceğini; bireysel sağlık ve huzurun da sağlanamayacağını belirtmektedir. Putnam, bu bağlamda, kütüphanelerin özellikle üçüncü mekân olarak ele alındığı zaman, sosyal sermayeyi geliştirmesi ve desteklemesi beklenen kuruluşlar olduğu görüşündedir. Onlar, sürdürülebilir, güçlü bir topluluk ağı ve kültürü oluşturarak, hem kişisel hem de sosyal yararlılıklar sağlarlar. Kuno (2011, ss. 113-117), tarafından verilen bilgilere göre, Japonya'da Ikuno Lisesi Kütüphanesi'nde (Ikuno High School Library: IHSL) gönüllü on yedi öğrenciden oluşan ve hem kütüphanecilere hem de kullanıcılara destek veren bir Kütüphane Planlama Komitesi (Library Planning Committee / LPC) tarafından 2010 yılında 3 mezun, 4 üye, bir kütüphaneci ve öğretmen ile derinlemesine yapılan görüşme sonucunda, Kütüphane'nin Oldenburg'un yedi ölçütüne uyduğu belirlenmiştir. Öğrenci dolaşım sayısı 7800 olan okulun kütüphanesinin koleksiyonu 47.000 kitap ve süreli yayından oluşmaktadır.

Söz konusu ölçütler:

Nötrlük/tarafsızlık (Öğrencilere ilişkin tutum ve tavırlarda ve koleksiyona ilişkin işlemlerde önyargı, taraf tutma, ayırım söz konusu değildir);

Eşitlikçi olma (Kütüphane, tüm öğrenci ve okul üyelerine açık olup, tüm üyeler eşit koşul ve davranışlarla karşılanmaktadır. Okul, eşitlikçi ve güçlü bir sosyal ağı geliştirmiştir);

Sohbet/iletişimin temel oluşu (Görüşme yapılan Komite üyeleri, kendilerini resmi Okul Komitesi ve bazı kulüplerinkinden daha hevesli, motive olmuş, ilgi dolu ve yetkin görmektedir. Aralarında güçlü bir iletişim olduğunu; hemen her konuda ayrıntılı tartışıp konuştuklarını belirtmişlerdir);

Erişilebilirlik ve barınma sağlama/yer verme özelliği (Okul kütüphanesi, üyelere göre, oldukça uygun konumda ve günün çoğu vaktini geçirmeye uygun koşullara sahiptir. Kütüphanede her an bir arkadaş ya da tanıdığa rastlamak olasıdır);

Sunduğu içecekler, park olanağı, güvenli ve eğlenceli oluşu vb. ile kişiye evindeymiş gibi hissettirme/mekânın müdavimi etme (Üyelerin yanıtları, Kütüphane'nin sıcak, arkadaş canlısı ve her yeni gelene kucak açan, arkadaş edinmeyi kolaylaştırıcı atmosferinin bu ölçüte de uyduğunu göstermiştir);

Sade, gösterişsiz, salaş görünüm (Okul kütüphanesi ve sınıflar eski, sade ancak temiz, aydınlık ve ferahdır. Ahşaptan yapılmış mobilyalar ve alçak raflar rahat bir atmosfer sağlamaktadır. Böylece, okul kütüphanesi öğrencilerin günlük okul rutinin bir parçası durumuna gelmiştir);

Evden uzakta bir ev olma özelliği (Görüşme yapılan üyeler, okul kütüphanesine ilişkin nitelermeleri ile ev rahatlığı duyduklarını göstermişlerdir. Kütüphaneyi hangi sözcüklerle tarif edebilecekleri sorulduğunda verilen yanıtlar şunlardır: "ev", "ikinci ev", "ev gibi", "önce ev, sonra kütüphane", "ev ve kütüphane arasında bir fark yok", "kendi evim" (Kuno, 2011, s. 113-117).

Kuno (2011, s. 114, 117) bu araştırmanın verilerine dayanarak, Fisher, Saxton, Edwards ve Mai (t.y.) tarafından Seattle Merkez Halk Kütüphanesi'nde 226 katılımcı ile (Seattle Public Central Library) yapılan bir başka araştırmaya atıf yapıp; söz konusu bu halk kütüphanesinin Oldenburg'un ancak birkaç ölçütünü karşılayabildiğini belirtmektedir.

Adı anılan araştırma sonuçlarına bakıldığında, Kuno'nun (2011) belirttiği gibi, Oldenburg'un üçüncü mekân ölçütlerinin tatmin edici ölçüde karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki: Seattle Halk Kütüphanesi'nin üçüncü katında sunulan ortamlar ve diğer ortak alanlar aracılığı ile sohbet/konuşma atmosferi oluşturulmaya çalışılsada, sohbet/konuşma öncelikler çerçevesinde hak ettiği yeri alamamıştır. Yine

Oldenburg tarafından vurgulanan üçüncü mekânda her an bir tanıdığa rastlama olanağı, bu kütüphane mekânlarında çok geçerli değildir. Bunun nedeni Kütüphane'nin oldukça karmaşık ve büyük fiziksel yapısıdır. Ayrıca, üçüncü mekânların bir özelliği olan her yeni gelene kucak açma özelliği de burası için söz konusu değildir. Kütüphaneyi sık ziyaret edenlerin kendileri gibi sık gelenlerle karşılaşması ve iletişimi olasılığı yüksekken, yeni gelenler için bunun ötesinde özel bir karşılama/hizmet vb. ya çok az ya da hiç bulunmamaktadır. Düşük profil ve etkileyici olmayan bir bina/yapılanma ölçütü bağlamında bakıldığında ise Kütüphane mimarisinde göze çarpan durum, cesur bir tasarımın amaçlanmış olmasıdır. Ziyaretçinin kütüphanenin kaynaklarını kullanırken aynı zamanda binanın fiziksel doğasını da deneyimlemesi arzulanmıştır. Ayrıca, mekânın, eğlendirici, oyun alanı tarzında bir ruh hali yaşatması beklentisi için de kullanıcılar tarafından verilen bilgiler tatmin edici değildir. Çünkü kullanıcılar Kütüphane'de daha çok gerçekleştirdikleri işin ve öğrenmenin ciddiyetine ilişkin havanın hakimiyetine vurgu yapmaktadır (Fisher et al., t.y, ss. 41-42).

Çalışmanın bulgularına göre, ancak sınırlı biçimde karşılanabilen üçüncü mekân ölçütleri ise şunlardır: "Bireylerin, bu mekânlara istedikleri gibi girip çıktıkları; kimsenin ev sahipliği yapması gerekmeyeceği ve herkesin evinde gibi rahat hissettiği" yerler olarak bu mekânlar nötr/tarafsızdırlar. "Resmi üyelik ölçütleri olmayan ve herkes tarafından erişilebilen yerlerdir". Bu özelliği ile insanlara sosyal bir ağ oluşturarak iletişim kurma olanağı sağlamaktadırlar. Bireyler bu mekânları ne ev ne de iş yeri gibi algılamamaktadırlar ancak "evden ayrılan radikal bir dizi farklılıklarına karşın ruhsal anlamda önemli düzeyde rahatlık sunduklarından" ev gibidirler. Dolayısıyla "evden uzaktaki evler" oldukları söylenebilir (Fisher et al., t.y, ss. 40-41).

Dolayısıyla, Kuno (2011, s. 114, 117), üçüncü mekâna dönüşme bağlamında bir okul kütüphanesinin, halk kütüphanesine göre daha fazla olanaklar sunduğunu düşünmektedir. Çünkü, okul kütüphanesinin sınırlı kullanıcılarla (genellikle öğrenciler) daha küçük ölçekli olması ve ilişkilerin de daha yakın ve sıkı biçimde gelişmesi bir avantajdır. Ayrıca, İkuno Lisesi Kütüphanesi'nde, benzer ilgi alanlarından öğrencilerden oluşan homojen bir grubun kurduğu Kütüphane Planlama Komitesi'nin faaliyetleri ve aynı zamanda diğer öğrenciler ve okul topluluğunun çeşitli üyeleri ile tanışmak ve etkileşimde bulunmak yönündeki teşvikler, sosyal sermayenin gelişimini de işaret etmektedir (Kuno, 2011, s. 117).

Berndtson (2013), farklı bir bakış ile Oldenburg'un üçüncü mekân paradigmasına fazla sıcak yaklaşmamakta, neredeyse ütopyik bulduğunu hissettiren bir söylem geliştirmektedir. Berndtson'a (2013, s. 5) göre, Oldenburg'un betimlediği bu üçüncü mekânların, insanların toplanmaları ve birbirleriyle iletişim kurmaları için güzel yerler olduğu doğrudur. Kendisine göre, "aslında bu 'üçüncü yer', gitmekten hoşnut olunacak, sıcak bir ortak oturma odası' (common living room) konsepti ile yakından ilişkilidir". Yazar, "Günümüzde, yalnızca kütüphaneler değil, birçok diğer kültür kurumları kendilerini

'oturma odası' olarak tanımlamaktadır" dedikten sonra "halk kütüphanelerinin 'üçüncü yer' fikrini tamamen bırakması gerektiğini söyleyemiyorum, ancak belki de bu görüşü başka bir bağlamda değerlendirmeliyiz" diye eklemektedir. Berndtson bu kavramın, kütüphane tesisleri, ortam ve atmosferini betimlerken kullanılabilirliği, ancak halk kütüphanesinin toplumdaki yeri ve önemine atıf yapılırken kütüphanenin "iş", "çalışma" işlevinin öne çıkması gerektiği görüşündedir.

Özellikle kamusal/halka açık (public) kavramı üzerine vurgu yapan Berndtson (2013, s. 3), farklı bir noktayı da gündeme getirmektedir. Şöyle ki: örneğin, kentlerdeki AVM'ler de görünüşte kamuya/halka açıktırlar, ama aslında özel mülkiyet oldukları unutulmamalıdır. Berndtson (2013, s. 3), sosyo-ekonomik düzey ya da hiçbir ayırma bakılmaksızın herkesin kullanımına "ortak" (common) olma olgusunun gittikçe artan özelleşme (privatization) ile zarar gördüğüne değinmektedir. Berndtson (2013, s. 9), bir taraftan da bilgi kaynakları ve materyallerin gittikçe daha fazla elektronik formda yayınlanmasına karşın neden hala kütüphane bina ve tesislerine gereksinim duyulduğu sorusunu yöneltmektedir. Bu soruya yine kendisinin verdiği yanıt: "bir toplumda demokrasiye değer veriliyorsa, kamusal alanlara sahip çıkılmalıdır. Bu durumda halk kütüphaneleri özel bir konuma sahiptir ve tüm toplum için demokrasiyi destekleyen bu merkezi kurumun desteklenmesi ve güçlendirilmesi önemlidir" biçimindedir. Berndtson (2013, s. 9) halk kütüphanelerinin, kentin dokusu içinde yer alan diğer kamusal mekânlar kadar önemli olduğunu ve bu kütüphanelerin, yeri, rolü ve öneminin özellikle kent planlamacılarına ve politikacılara anlatılması gerektiğini vurgulamaktadır. Berndtson (2013, s. 3) tarafından işaret edilen "bir halk kütüphanesinin, demokratik ve işlevsel biçimde sorumluluklarını yerine getirmesi durumunda, ister fiziksel, ister sanal, isterse de bunların kombinasyonundan oluşan ortamlardan; hizmetleri nereden sunarlarsa sunsunlar, erişim ve ifade özgürlüğüne zemin" sağlayacakları biçimindeki ifade, halk kütüphanelerinin temel misyonunu demokrasiyi koruma ve geliştirme çerçevesinde belirlemektedir.

Öte yandan, konu bağlamında internet ve ilişkili teknolojilerin, binayı / mekânı arka plana iten etmenler olarak sorgulandığı düşünülürse, Crick (2011) tarafından yapılan bir çalışma konuya farklı bir perspektif açtığı için, yine, oldukça önemlidir. Crick (2011, s. 6) burada, gelişmekte olan bir ülkede Y kuşağı için üçüncü mekânın ne ifade ettiği ve nasıl kullanıldığını araştırmıştır. Örneklemleri 214 öğrenci olan anket araştırmasının sonucunda, öğrencilerin üçüncü mekânların en fazla benzer ilgi alanlarına sahip insanları güvenli ve rahat bir ortamda bir araya getirme özelliğini önemsediklerini açığa çıkarmıştır. Bu konuya atfettikleri öneme çok yakın biçimde, bu yerlerin, okul dışında güven içinde yalnız kalınabilecek, bir şeyler okunabilecek ya da ödev yapılabilir ve arkadaşlarla takılabilecekleri mekânlar olması bağlamında benimsendiği ortaya çıkmıştır (Crick, 2011, ss. 7-8). Öğrencilerin, üçüncü mekân anlamında en popüler buldukları yerler ise sırası ile önce kampüs içi ya da dışında bulunan bir restoran, ikinci popüler yerler kampüs alanındaki sessiz ve rekreasyon alanlarıdır. Kampüs dışındaki alışveriş yerleri,

bar, sinema, bir arkadaşın evi ve klüp ise üçüncü sırada tercih edilen yerlerdir (Crick, 2011, s. 8).

Bu araştırmanın en dikkate değer sonucu ise şudur: çalışmada kendilerine soru yöneltilen öğrenciler ilişkili soruların Oldenburg'un fiziksel bağlamdaki üçüncü mekânına dayandığını bilerek yanıt vermişlerdir. Aynı öğrencilerin, Oldenburg'un kavramlaştırmasından bağımsız bir biçimde üçüncü mekânı nitelendirmeleri istediklerinde, tarif ettikleri yer ise internettir. Özellikle de Facebook, başlıca yakınlarından uzak yaşayanlar olmak üzere, öğrencilerin arkadaşları ve aileleri ile en çok iletişim kurabildikleri yer olması bağlamında önemlidir. İnternetin farklı pek çok konuda iletişime izin vermesi ve sosyal normların baskıya dönüşen kaygılarından uzak, özerklik tanıyan ortamı; örneğin öğrencilerin sıklıkla anda müdanasızca sohbeti bırakabilmeleri gibi özellikler cazip bulunan özelliklerdir (Crick, 2011, s. 10). Bununla beraber, çevrimiçi ortamlarda tüm duyguların yansıtılmasının zor olduğu, duyguları simgeleyen ikonların yetersiz kaldığı, bu tür iletişimin yüz yüze iletişim kadar doğal ve sorunsuz olmadığı, jest, mimik vb. eksikliği nedeni ile yanlış anlaşılmalara meydan verebildiği gibi dezavantajlar da ifade edilmiştir (Crick, 2011, s. 11). Söz konusu bu çalışmanın sonucu, ilginç ve önemli bir yere varmaktadır: Öğrenciler, ne tek başına internet ne de üçüncü mekân olanaklarını değil; internetin de bütünlediği, zaman geçirip, daha samimi, rahat sohbetler edecekleri, eğlenecekleri çoklu ve hibrid/melez bir ortamı (fiziksel ve sanal, bir arada) tercih etmektedirler. Bu da bu çalışmanın kütüphanelerin üçüncü mekânlara evrilmesine ilişkin yapılanmada internet ve ilişkili teknolojilerin sunduğu olanakların yadsınmaması, tersine bu ortamları destekleyecek biçimde kullanılması gerektiği biçimindeki argümanını destekleyen bir çıkarımdır.

Yılmaz ve Cevher, (2016, s. 365) bilgi toplumunda bireylerin diledikleri yer ve hızla bilgilere ulaşabildiklerinden; erişilen bilgilerin niteliğinin tartışmaya açık olmasına karşın kütüphane kurumuna gereksinim duyulmaz olduğundan söz etmektedirler. Bu koşullarda, kütüphanelerin yaratıcı-yenilikçi hizmetler geliştirmemeleri durumunda önemlerini yitireceği ve yok olma tehdidi ile yüzleşecekleri görüşündedirler. Benzer biçimde Üstün de (2017, s. 83) "Günümüzde bilgi nerede üretilirse üretilsin, ulusal sınırları da aşan bir boyutla, uçsuz bucaksız olarak her yerden erişim sağlanan bir öge durumuna gelmiştir. Bu bakımdan bilgiyi barındırmaya yarayan kütüphane ve bilgi merkezi yapılarının önemi, yeri ve hatta varlığı tartışılmalı mıdır? Bilginin elektronik ortamda düzenlenmesi, sunulması ve bilgiye bina dışından da erişim olanağı sağlanmasından sonra, eski kütüphane yapıları önemini yitirmekte midir?" gibi sorgulamalar yapmaktadır. Üstün yanıt olarak, ödüllü projeleri ile ilginç kütüphane mimari yapılarından söz etmekte, teknolojiye karşın ayakta dimdik durmanın mesajını veren görkemli, muhteşem ve göze çarpan binalara gönderme yapmaktadır. Kendisine göre, en önemlisi de kullanıcı ilişkileri ve kullanıcı kazanma stratejilerinin ön plana çıkan belirleyiciliğidir. Hem çağdaş gereksinimlere uygun hem de kullanıcının gereksinim, istek ve beklentilerini karşılayacak mekân yapı ve tasarımları önemli bir çıkış noktasıdır (Üstün, 2017, s. 84).

Yılmaz ve Cevher, (2016, s. 365) kütüphane hizmetlerinin, geleneksel kitap ödünç alıp verme hizmetlerinin ötesine taşınması, aynı zamanda da dijital dünyaya ayak uydurması gerektiğini ileri sürerek; ev ile okul ve iş yeri dışında üçüncü mekân olma özelliğinin de gittikçe arttığını eklemektedirler. Ayrıca, Yılmaz ve Cevher, (2016, s. 365) yaratıcı alanların (makerspace) bu bağlamdaki önemine değinmekte; bireylerin güncel bilgileri takip ederek eğlenmelerini, öğrenmelerini ve keşfetmelerini sağlayan bu alanların kütüphanelerin üçüncü mekân olma işlevlerine önemli katkısından söz etmektedirler. Hizmet verdikleri toplumun üyelerinin daha üretken, verimli ve yararlı olmalarına destek olan ve üstelik yüksek maliyetler de gerektirmeyen yaratıcı alanlar, kütüphanelerin kullanım biçim ve düzeylerini olumlu yönde etkileyeceği (Yılmaz ve Cevher, 2016, s. 369) gibi, kütüphanelerin üçüncü mekâna dönüşüm sürecinin de önemli bir parçası olacaktırlar.

Benzer çıkarımlarda bulunan MacKellar'a (2008, s. 27) göre, kütüphanelerin, geleneksel işlevleri ile kitap ve basılı materyallerin barındığı yerler olmasına karşın, artık -bina ile sınırlı olmayan- portallara dönüştükleri doğrudur. Ancak bir yandan da, çoklu form/at/larda bilgiyi sunan; kaynak, personel ve mekânları ile canlı, dinamik bir toplumsal merkez olma özelliğinin de sürdürmektedirler. Basılı materyaller, mikrofilm ve mikrofişler, CD'ler, DVD'ler, video kayıtları ve benzeri elektronik ortamda olmayan diğer kaynakları barındırmayı sürdürmeleri kütüphane binalarının öneminin hala vurgulanması için bir gerektirir. Ayrıca, kamuya açık bilgisayarlarla hizmet vermeleri; yüz yüze bilgi ve danışma hizmetlerine ilişkin yükümlülükleri; bilgisayar ve çeşitli teknolojiler konusunda eğitim rolleri; sergi, etkinlik, toplantılara yer vermeleri ve buluşma/toplanma alanları olmaları gibi işlevler de önemli diğer gerektirirler arasındadır.

Kütüphaneler için ideal bina yapıları ise kütüphanenin türü ve amacı ile hizmet kitlesinin gereksinimlerine özel biçimde değışse de, ortak bir takım özellikler, genellikle hepsi için geçerlilik taşımaktadır. Bunlar, MacKellar'a (2008, ss. 154-155) göre, "engellilerin erişimine uygunluk"; "genel olarak kolay erişim"; "temiz lavabo ve tuvaletler"; "düzenli tasarlanmış danışma/ödünç alma masaları"nın varlığıdır. Ayrıca, kütüphane binalarının, "zaman içerisinde değışikliklere izin verecek esneklikte"; "cazip ve rahat bir atmosfere sahip"; "görüş alanına izin veren açık bir planlama ile tasarlanmış" olması çok önemlidir. Bunun dışında, "okuma masa ve sandalyelerinin uygunluğu"; "güvenlik"; "sağlam kitap rafları"; "kullanışlı ve konuksever çevre"; "kablosuz ağ olanağı" vb. leri dikkate alınması gereken niteliklerdir. Burada sayılan, kolay erişim, temizlik, cazip ve rahat bir atmosfere sahip olma, güvenlik, kullanışlı ve konuksever çevre gibi özelliklerin Oldenburg'un üçüncü mekân paradigması ile örtüşen özellikler olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir. Güller ve Bilbay ise (2016, s. 399), kütüphane yapılarının/alanlarının hizmet sunulan kitlenin gereksinim ve tercihlerine uygun biçimde tasarlanmış, cazip mekânlar olmasının ideal olduğunu vurgulamaktadırlar. Sunulan hizmetlerin kullanıcılara uygun olarak çeşitlendirilmesinde mekân özelliklerinin saptanması ve araştırılması oldukça önemlidir.

Buraya kadar sayılan (ancak bunlarla da sınırlı olmayan) bu temel mekân özelliklerinin, yukarıda da belirtildiği gibi, üçüncü mekân için gereksinim duyulan özelliklerle genel olarak örtüşmesi dikkati çekmektedir. Üzerinde uzlaşılan bu özellikler, "cazip ve rahat bir atmosfer"; "güvenlik"; "kullanışlı ve konuksever çevre"; "buluşma, toplanma alanları olma"; "temizlik"; "esnek" yapı ve benzerleridir. Bu niteliklerin hepsine üçüncü bir mekân için de gereksinim duyulmaktadır. Fiziksel ve sosyal yapı ile rahatlığı öne çıkaran bu nitelere ek olarak, örneğin, "kabloşuz ağ olanağı" vb. teknoloji temelli gereksinimler; üçüncü mekân gereksinimleri ile çalışmamaktadır çünkü üçüncü mekânın aktiviteleri arasında -yaratıcı alan çalışmaları gibi- teknolojiyi de benimseyen girişimlere yer verilmektedir. Üçüncü mekân misyonu, dikkatli incelendiğinde, bireyselliğe alan tanırken kolektif yaşamın normlarını da temsil eden; sosyal bir denge kurmaya çalışan "özgürlük" temelli ve eşitlikçi bir mekân anlayışını yansıtmaktadır. Bu bağlam içinde toplumsallık özelliği doğası gereği çağdaş, popüler ve pragmatik eğilimleri de- teknoloji gibi- kapsayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Genel olarak mekân ve ilişkili kavramların irdelendiği; bu bağlamda çeşitli görüş ve yaklaşımların ele alındığı, özel olarak ise Amerikalı kent sosyoloğu Ray Oldenburg tarafından geliştirilen "üçüncü mekân" paradigmasının özellikleri ve işlevlerinin sorgulandığı bu çalışmada, Oldenburg'un önerdiği söz konusu mekânsallık çerçevesinde kütüphane olgusu sorgulanmaktadır. Kamusal alanlar olarak ve insanın en çok zamanını geçirdiği; mahremiyet alanı olan evler ile üretkenlik ve rekabetin gerçekleştiği iş yeri, okul gibi birincil ve ikincil alanlar dışında kalan üçüncü mekânlar, pek çok anlamda ev, iş yeri ve okul mekânlarından farklıdır. Ancak bir anlamda da tüm mekânların kesişimini oluşturacak bir yapıya sahip oldukları düşünülebilir. Üçüncü mekânın, Oldenburg tarafından sayılan sınıf, statü vb. farkı gözetmeden herkese açık, herkesi kapsayan, eşitlikçi, demokratik, sohbet ve arkadaşlıkları tetikleyen, sosyalleşmeyi sağlayan, rahat, teklifsiz, sade ve gösterişsiz, serbest hareket alanına zemin sunan, özgür, kimsenin ne ev sahibi ne de konuk rolüne bürünmediği ortamlar olma gibi özelliklerine kısmen evlerde, daha düşük oranla da iş yeri ve okullarda rastlanabileceği düşünülebilir.

Üçüncü mekândan tamamen farklı olan ev, resmi olmayan, sıcak ve insanı rahat hissettiren ortamı ile bir anlamda üçüncü mekânı çağrıştırmaktadır. Keza, Oldenburg (1999, s. 41) tarafından yapılan "evden uzaktaki evler" (homes away home) nitelmesi de bunu göstermektedir. İş ortamları ise genellikle kurallı, prosedürleri olan, bağımsızlığı sınırlandıran ve genellikle rekabete açık, stresli ortamları ile farklılık göstermektedirler. Buna karşın, bir ölçüde iletişimsel zemini sağlamaları ve bu alanda kurulacak arkadaşlıkların üçüncü mekânlara da taşınabileceği ve/ya da demokratik bir yapı taşıyabileceği gibi -düşük olabile de- olasılıklar, benzerlik kurulmasını sağlayabilir. Bununla beraber, altı çizilmesi gereken durum, üçüncü mekânın bir ölçüde evindeymiş hissini veren, aşinalık ve benimsemeyi duyumsatan ancak hem ev hem de işyerinde

giderilemeyecek gereksinimleri karşılayan bir atmosferi bulunmasıdır. Bu mekânlarda, kişiler belki de ailelerinin üyeleri ile dahi kuramadıkları bağları oluşturmada, sorun ve üzüntülerini bu ortamın neşeli ikliminde untabilmektedirler. Ayrıca, iş, okul gibi mekânlarda diğerlerine karşı kuşandıkları çekingен tavır ve tutumlardan, güvensizlik ve kaygılardan arınabilmeleri söz konusudur çünkü bu alanlar kendi özgür istek ve iradeleri ile gittikleri, alıştıkları uğrak yerleridir.

Kütüphaneler, türleri ne olursa olsun, toplumların geçirdiği sosyo-politik, bilimsel, kültürel, toplumsal, teknolojik ve pek çok değişimden etkilenen kuruluşlardır. Hizmet verdikleri kitlelerin bilgi, eğitim, kültür, eğlence, sosyalleşme gibi gereksinimlerini karşılamak; yaşam boyu öğrenim, okuryazarlık ve gelişim bağlamında bireye ve dolayısıyla topluma destek olmak biçimindeki temel misyonları değişmemekle beraber; bilgi ve kültür kaynaklarını sundukları ortam ve araçlar ile sunuş biçimleri, çağların değişen koşullarına koşut olarak değişmiş, yeniden biçimlenmiştir. İnternet ve ilişkili teknolojiler, bu değişime en fazla damgayı vuran etmenler arasındadır.

Bu çalışmada yapılan irdelemeler sonucunda, kütüphane mekânlarının ve işlevlerinin, Oldenburg'un önerdiği üçüncü mekân özellik ve işlevleri ile uyumluluk potansiyeline sahip olduğu kanısı oluşmuştur. Örneğin, üçüncü mekânların nötr / tarafsız olması, eşitlikçi ve kapsayıcı yapısı, ulaşım kolaylığı ve ayırimsız herkese açık oluşu (halk kütüphanesi dışındaki kütüphanelerin hizmet kitleleri sınırlı olsa dahi bu sınırlı kitle içerisinde herhangi bir ayırım gözetilmemesi ve demokratik ilkelere uyum çabası beklenmektedir), gösterişten uzak, mütevazı ve herkesin kendini rahat hissetmesini sağlayan ortam tasarımları, sade ve temiz olması, eş, dost ve arkadaşlarla karşılaşma, buluşma şansı vermesi, uzun saatler açık olması, düşük profil gibi nitelikler kütüphaneler için de geçerliliği olabilecek niteliklerdir. Günümüzde, kütüphaneler arasında, yiyecek, içecek, kafe olanağı sunan mekânlara sahip olanlar da yer almaktadır. Bu ortamların, iş, okul gibi ortamların yüklediği kaygıları ve stresi azaltan atmosferlere dönüştürülmesi ütopye gibi algılanmamalıdır. Nitekim artık kütüphanelerde yapılandırılmaya başlanan yaratıcı alanlar (makerspace), ortak ilgi alanlarına sahip kişileri buluşturarak, hem üretken hem de sosyal ortamlar sağlayabilmektedir.

Kütüphanelerin, Oldenburg'un öne sürdüğü "ev gibi", yuva sıcaklığı veren mekânlara dönüştürülmeleri, internet ve ilişkili teknolojilerin hemen her şeyi sanallaştırma boyutunun sosyalliği arka planda bırakan etkisini önemli oranda hafifletebilir.

Kazandırdıkları zaman, hız ve kolaylıklar ile internet ve ilişkili araçlar, aynı zamanda samimi ve sosyal ortamlara dönüşen bu üçüncü mekân niteliğindeki kütüphanelerin bütünleyici bileşenleri sayılabilir. Böyle bir sistem, kütüphanelerin internet, arama motorları ve ilişkili diğer teknolojilerin gölgesinde etkinliklerini yitirecekleri kaygısını giderecek, gerçek ve sanal dünya arasında sağlam bir katalizör oluşturacaktır. En önemlisi de, gerçek ve sanal dünyanın birbirinin eksiklerini tamamlayan bütünlüğünün, kütüphane kullanıcısının daha dışa dönük, sosyal ve mutlu bir birey olması için şans olabilesidir.

Kaynakça

- Aksiyom. (2017). Türkçebilgi. Türkçe genel başvuru ve bilgi sitesi içinde. <https://www.turkcebilgi.com/aksiyom#bilgi> adresinden erişildi.
- Berndtson, M. (2013, Mayıs). Public libraries and place making. IFLA WLIC 2013 Future Libraries: Infinite Possibilities Konferansında sunulan bildiri, IFLA, Singapur. <http://library.ifla.org/224/> adresinden erişildi.
- Bruxvoort, D. (2016). Library as third place: A strategic framework. *SCONUL Focus*, 68, 13-14.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G. ve Stone, A. M. (1992). *Public space: part of environment and behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cohen, A., Cohen, A. ve Cohen, E. (2005). The visual scan and the design for future-oriented libraries. *Public Library Quarterly*, 24(1), 23-32.
- Conway, H. ve Roenisch, R. (2006). *Understanding architecture: An introduction to architecture and architectural history* (2. bs.). London: Routledge.
- Crick, A. P. (2011, Temmuz). Rethinking Oldenburg: Third places and generation y in a developing country context. International CHRIE Konferansında sunulan bildiri. University of Massachusetts, Amherst. <http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1655&context=refereed> adresinden erişildi.
- Çevre (t.y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.594d564b32fdc9.29242453 adresinden erişildi.
- Dacheux, É. (2012). *Kamusal alan* (H. Köse., Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eraut, M. (2004). Informal learning in the workplace. *Studies in Continuing Education*, 26(2), 247-273.
- Fisher, K. E., Saxton, M. L., Edwards, P. M. ve Mai, J. E. (t. y.). Seattle public library as place: Reconceptualizing space, community, and information at the central library. http://jenserikmai.info/Papers/2007_SPLasPlace.pdf adresinden erişildi.
- Foucault, M. (2006). *Hapishanenin doğuşu* (3. bs.). (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge.
- FrondeU, J. ve Sarmiento, J. P. (2015). Nurses' ethical interaction in care of patients: a minor field study in South Africa (Yayımlanmamış lisans tezi). Health School Of Science In Jönköping, Småland, Sweden. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:818363/FULLTEXT01.pdf> adresinden erişildi.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre psikolojisi: İnsan-mekân ilişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Güller, E. D. ve Bilbay, P. (2016). Kütüphane yapılarında okul öncesi çocuklara yönelik interaktif mekânların irdelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30 (3), 398-414. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2691/2664> adresinden erişildi.
- Habermas, J. (1991). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. (T. Burger ve F. Lawrence, Çev.). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Hertzberger, H. (2010). *Space and the architect: Lessons in architecture 2*. Rotterdam: 010 Uitgeverij

- Hines, S. S. ve Crowe, K. M. (Ed.). (2017). The future of library space. WA, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- Kahraman, M. D. (2014). İnsan ihtiyaçları ve mekânsal elverişlilik kavramları perspektifinde yaşanılabilirlik olgusu ve mekânsal kalite. *Planlama*, 24(2),74-84. http://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-29591-REVIEW-DEMIR_KAHRAMAN.pdf adresinden erişildi.
- Kamu. (t. y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.594ecfd960bc49.40398493 adresinden erişildi.
- Kamusal. (t. y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.594ed026bd4752.29378779 adresinden erişildi.
- Kuno, K. (2011). School libraries as the "third place". *Lifelong Education and Libraries*, 11, 109-118. https://repository.kulib.kyoto-u.ac.jp/dspace/bitstream/2433/152088/1/le11_109.pdf adresinden erişildi.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- MacKellar, P. H. (2008). *The accidental librarian*, Medford, New Jersey: Information Today, Inc.
- Madanipour, A. (2003). *Public and private spaces of the city*. London: Routledge.
- McHoul, A. ve Grace, W. (2002). *A Foucault primer: Discourse, power and the subject*. London: Taylor & Francis.
- Mekân (t. y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.594d5b4b5522d2.01470975 adresinden erişildi.
- Mikunda, C. (2004). *Brand lands, hot spots & cool spaces: Welcome to the third place and the totalmarketing experiences*. London, UK: Kogan Page.
- Nyhus, M. (2016). Time for change: Library development 2016. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 49(4),12-14.
- Oldenburg, R. (2010). The character of third places. Anthony M. Orum ve Zachary P. Neal (Ed.). *Common ground?: readings and reflections on public space* (ss. 40- 48) içinde. New York: Routledge.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: cafes, coffee shops, book stores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Philadelphia: Da Capo Press.
- Ormseth, S. Ø. (2010). *Web 2.0: New possibilities for better public services* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). IT-University, Kopenhag. <http://gotze.eu/itu/silje.pdf> adresinden erişildi.
- Postulate. (2017). *Oxford dictionary* içinde. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/postulate> adresinden erişildi.
- Özel (t. y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.594ecf5a10e908.42634658 adresinden erişildi.

- Palmer, G. (1995). *Environment: The international challenge: Essays*. Wellington: Victoria University.
- Postulat. (2017). Merriam Webster dictionary içinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/postulate> adresinden erişildi.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10, 147-169.
- Psarra, S. (2009). *Architecture and narrative: The formation of space and cultural meaning*. London: Routledge.
- Schoeman, F. D. (2004). *Privacy and social freedom*. New York: Cambridge University.
- Stokols, D. ve Shumaker, S. A. (1981). People in places: A transactional view of settings. J. Harvey (Ed.). *Cognition, social behavior, and the environment* içinde (s. 441-488). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Assoc.
- Postulat. (t. y). Türk Dil Kurumu büyük Türkçe sözlük içinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.597c7c8ade1024.91950965 adresinden erişildi.
- Üstün, A. (2017). *Bilgi merkezleri: üniversite ve bilimin anahtarı*. İstanbul: Anka Matbaası.
- Yılmaz, B. (2003). Toplumsal iletişim ve kütüphane. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 11-29.
- Yılmaz, B. ve Cevher, N. (2016). Belediyelerin yenilikçi kütüphane hizmetlerinde yaratıcı alan (makerspace) uygulaması. *Bildiriler Kitabı: Belediyelerin Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 360- 369). Bursa: Nilüfer Belediyesi.